

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/Volume 1

Sayı/Issue 1

Yıl/Year: 2018

Gönderim: 18-06-2018 – Kabul: 21-06-2018

Warrior Archtype in The Ömer
Seyfettin's Stories

Ömer Seyfettin'in
Hikâyelerinde Savaşçı
Arketipi*

Hasan İlkay AL**

Abstract

The word archetype, which is an ancient Greek word, means the first image, like the first example in Turkish. Archetypes are a common heritage of humanity. The inclusion of archetypes in art works contributes to the achievement of the artist and the work at universal level. Archetypal which form the common stake of people from different cultures and nations is a common language for artists and their counterparts. Common symbols and figures, defined as archetypes, revive in their artworks through collective unconsciousness. Archetypes can be determined by literary scientists through archetypal critique method in literary works from the information obtained from different disciplines such as mythology,

Öz

Eski Yunanca olan arketip sözcüğü Türkçe'de ilk imge, ilk örnek gibi anlamlara gelir. Arketipler, insanlığın ortak mirasıdır. Sanat eserlerinde arketiplerin yer alması, sanatçının ve eserin evrensel ulaşmasında katkı sağlar. Farklı kültürlerden ve milletlerden insanların ortak paydasını teşkil eden arketipler, sanatçı ve muhatapları için ortak dil olma özelliği taşır. Arketip olarak tanımlanan ortak semboller ve figürler kolektif bilinçdışı aracılığıyla sanat eserlerinde canlanmaktadır. Arketipler, edebiyat bilimciler tarafından mitoloji, psikoloji, antropoloji, dinler tarihi gibi farklı disiplinlerden elde edilen bilgilerden hareketle edebî eserlerde arketipsel eleştiri metodu aracılığıyla tespit edilebilmektedir. Bu metot, yirminci yüzyıl

*Bu makale 2017 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teslim edilen "Arketip Kuramı ve Cengiz Aytmatov'un Sanat Eserleri" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

**Hasan İlkay, Al, Arş. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hasanilkay@gmail.com

psychology, anthropology, history of religions. This method has emerged as a result of unveiling of the concept of collective unconsciousness by Carl G. Jung, who was the one of the representatives of the modern psychology through the 21th century. The method of archetypal criticism used in the analysis of literary texts is to analyze the work with movement from the work. This shows that it is successful in reflecting the aesthetic value of the literary works examined through the method of archetypal criticism. One of these character archetypes is the warrior archetype.

Warrior archetype is emotional and physical form of masculine energy. Warrior archetype represents itineracy, savior, revolutionism. The warrior is a good strategist and tactical master, and knows that life is short. Also, Warrior archetype plays important role in the cultural achievements. This archetype, both myths and modern period works can be determined. In this work, warrior archetype of Ömer Seyfettin's Stories is discussed.

Keywords: *Archtypal Study, Warrior Archtype, Psychoanalysis, Ömer Seyfettin*

itibariyle, modern psikolojinin temsilcilerinden olan Carl G. Jung'un kolektif bilinçdışını kavramını ortaya koyması sonucu ortaya çıkmıştır. Edebî metinlerin tahlilinde kullanılan arketipsel eleştiri metodu, eserden hareketle eseri tahlil etme amacı taşır. Bu durum, arketipsel eleştiri metodu aracılığıyla yapılan edebî eser incelemelerinin estetik değeri yansıtmada başarılı olduğunu gösterir. Bu arketipik benlik yapılarından biri de savaşçı arketipidir.

Savaşçı arketipi erkeksi enerjinin duygusal ve fiziksel biçimidir. Savaşçı arketipi gezginliği, kurtarıcılığı, inkılâpçılığı temsil eder. Savaşçı iyi bir stratejist ve taktik ustasıdır ve bunun yanı sıra hayatın kısa olduğunu bilir. Ayrıca, Savaşçı arketipi kültürel başarılarında önemli bir rol oynar. Bu arketip hem mitlerde hem de modern dönem eserlerinde tespit edilebilmektedir. Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde Savaşçı arketipi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Arketipsel İnceleme, Savaşçı Arketipi, Psikanaliz, Ömer Seyfettin*

Giriş

Edebiyat bilimi insan ortak paydasından hareketle diğer beşeri bilimler ile ilişki içerisindedir. Bu ilişki yapısı sebebiyle zaman içerisinde disiplinler arası çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de edebiyat biliminin ve psikoloji biliminin verilerinden hareketle metin tahlillerinde kullanılan bir yöntem olan arketipsel eleştiri metodudur. Bu metodun oluşmasında Freud, Jung, Adler, Fromm ve Lacan gibi

modern psikolojinin önemli isimlerinin öne sürdükleri tezlerin edebiyat bilimciler tarafından kullanılması etkilidir.

Eski Yunanca kökenli bir sözcük olan arketip sözcüğü, Türkçe'de "ilk örnek", "asıl numune", "ilk imge" gibi anlamlara gelir. Arketip terimini rüyalar ve sanat eserleri üzerine yaptığı çalışmalar sayesinde literatüre kazandıran Jung, terimi şu şekilde açıklamıştır:

"Her bireyde kendi kişisel anılarından başka, Jacob Burckhard'ın yerinde bir deyim ile 'ilksel' simgeler vardır; bunlar 'kalubelâdan' beri insan muhayyilesinden kalıtım yolu ile edinilen kuvvetlerdir... Bu imgelere veya motiflere 'arketipler' (ana örnekler) diyorum, bilindişinin 'dominantları' (baskın örnekleri) dediğim de oldu" (Jung, 2006, s. 144).

Jung, arketiplerin türe özgü unsurlar olduklarını da belirtmiş ve oluşumlarının türün ortaya çıkışıyla eş zamanlı olduğuna dikkat çekerek ilksel imgelerin insanı insan kılan özellikleri barındırdığını ve insanın çekirdeğinde mevcut olduğunu ifade etmiştir (Jung, 2003, s. 22). Böylece arketiplerin yok edilemez bir hâlde varlığını sürdüren bilinçdışı öğeler olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (Sarıççek, 2014, s. 392). Arketiplere dayalı yaratıcılıkta sanatçının müdahalesi asgari seviyededir. Çünkü bu tip yaratıcılık kolektif bilinçdışından kaynaklanır ve sanat eserlerinde imgeye dayalı bir yaratıcılık olarak tezahür eder (Cebeci, 2004, s. 121-122).

Jung, sanat eserlerini psikolojik veriler açısından tahlil edilirken sanatçının hayatına dair izlerin araştırılmasının yanlış olduğuna değinir. R. Wellek de benzer bir kanaat taşır ve "yazarın psikolojisi", "yaratma sürecinin psikolojisi", "okuyucunun psikolojisi" üzerine yapılan araştırmaların metin dışı veriler içerdiği için edebî araştırma faaliyetlerinin dışında kaldığını belirterek "psikolojik tipler" üzerinden yapılacak araştırmaların sadece eserle sınırlı kaldığına dikkat çekip, bu tip araştırmaların doğru sonuçlar vereceğini ve eserin estetik değerini yansıtmada daha başarılı olacağını ifade eder (Wellek & Warren, 2013, s. 101). Jung'un çalışmaları da psikolojik tipler üzerinde yoğunlaşmıştır (Fordham, 2011, s. 37).

Savaşçı Arketipi

Jung, kahramanlıkla ilgili özellikler sergileyen figürlerin temelini psişik yaşam gücünden, yani libidodan kaynaklandığını ifade etmiştir (Jung, 2015, s. 17). Savaşçı arketipi de kahramanlık bağlamında benzer özellikler sergiler. Savaşçıların çoğunlukla gezgin olması, nesnesi bilinmeyen bir arzuya, zaman zaman da yitik anneye duyulan bir özleme işaret edebilir. Bu durum genellikle Odipus kompleksiyle ilişkili metinlerde gözlemlenebilmektedir (Jung, 2015, s. 20). Ancak, sağlıklı bir ruhsal süreç geçiren Savaşçı arketipinin temsilcisinin anne yerine koyabileceği sembolik değerler mevcuttur. Örneğin vatan sevgisi bu değerler arasında yer alır. Birçok milletin kültüründe vatanın anne ile özdeş görülmesi de erginleşmiş Savaşçı'nın hedefinin doğruluğu ve uygunluğu ile ilişkilidir. Mitik metinlerde Savaşçı'nın bir canavarla savaşarak kurtarmaya çalıştığı bir kadının animaya denk geldiği durumlar da görülebilmektedir (Henderson, 2009, s. 123). Savaşçı'nın macerasında güneşe benzetilmesi de onun yolculuğuyla, yani gezginliğiyle ilişkilidir. Savaşçı da güneş gibi yer değiştirdiği için kahramanlık mitlerinin güneş miti olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Jung, 2015, s. 20-21).

Savaşçı, kahramanlık sergileyeceği yolculuk esnasında beninin bilinçdışına olan bağlılığını kendiliğine yönelerek yenmeye çalışır (Jung, 2015, s. 23). Örneğin Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu*

Zerdüş'tünde; Tevrat'ta Eyüp suresinde görülen, kahramanın kendi oklarıyla vurulması motifi, aslında yukarıda değinilen iç savaşı sembolize etmektedir. Bu bağlamda, Savaşçı'nın, erginleşme yolunda ilerleyerek, ışıklı dünyadan yer altına inip yaşam suyuna dalması, ruhsal enerjisini yenileme anlamını ortaya çıkarmaktadır (Jung, 2015, s. 27).

Mitik metinlerde Savaşçılar zaman zaman "çift yönlü doğum" yaşayabilir. Bu motif, kahramanın hem insan anne-babanın soyundan hem de tanrısal anne-babanın soyundan geldiği inancıyla ilişkilidir.

Savaşçı'nın kahramanlık miti açısından "kurtarıcı Mesih kimliği" taşıması söz konusudur. Kendisini öldüren canavarı öldürüp yeniden ortaya çıkan kahraman kurtarıcı (Jung, 2009, s. 73), mistik/tinsel ölümün ardından yeniden doğarak tanrıyı taklit etmektedir (Eliade, 2009, s. 323). Savaşçı'nın kaosu sona erdirmek için kaosun temsilcisi ejderhayı yendiği anlatılar, birçok mitolojinin ortak motifini oluşturduğu da unutulmamalıdır (Jung, 1998, s. 119). Savaşçı'nın verdiği bu mücadele esnasında kendisine yardıma gelen tanrısal figürler, aslında kişisel bende bulunmayan gücü sağlayan psikeyi temsil eder (Henderson, 2009, s. 112).

Campbell, Savaşçı arketipinin yer aldığı anlatılarda, insanın karanlık yönünden kaynaklı tutkularından kurtulup içinde yaşayan vahşiyi kontrol altına alması gerektiğine dair bir mesaj olduğuna dikkat çekmiş ve bu anlatılardaki amacın, kahramanın yüceltilmesi değil, bilgelik ve topluma hizmet olduğuna işaret etmiştir (Campbell & Moyers, 2015, s. 13). Ayrıca Campbell, Savaşçı arketipinin temsilcilerinin erkekler olmasının sebebinin anaerik kozmogoniden (evrendoğumdan) ataerik kozmogoniye geçişle birlikte, dışının rolünün azalmasının, efsanelerin de şekillenmesine yol açtığını, kahramanlığın eril bireyler üzerinden olacak şekilde dönüşüme uğradığını; epik, dram ve romanslarda dişi bireylerin önemsiz hâle geldiğini ifade eder (Campbell, 1995, s. 136).

Savaşçı arketipinin gölge yönü baskın geldiğinde, sahte kahraman diye tabir edilen figürün varlığı da anlatılarda görülebilir. Sahte kahraman zorlukları yok saymaya gayret ederek maske takıp kendini canlı ve mutlu olarak sunmaya çalışsa da içten içe yenik ve bitkin hâldedir (Pearson, 2003, s. 74).

Jung'un öğretisini esas alarak Moore ve Gillette tarafından teorik temeli oluşturulan erkek temelli arketipler arasında yer alan Savaşçı arketipi, eril enerjinin fiziksel ve duygusal biçimidir. Bu arketipin genellikle olumsuz karşılanmasının sebebi, gölge boyutuyla ortaya çıktığında ve bastırılmaya çalışıldığında güçlenip yıkıcı bir etki göstermesiyle ilişkilidir (Moore & Douglas, 1995, s. 80).

Ancak bu olumsuz yaklaşıma rağmen, savaşçı enerjisinin erkeklerde ve yaratılan-savunulan-genişletilen uygarlıklarda evrensel olarak bulunması söz konusudur. Savaşçı, kültürel başarıların ve ulvî insanî değerlerin bütün insanlığa aktarılmasında önemli bir rol oynayan arketiptir (Moore & Douglas 1995, s. 84). İnsanlık tarihi incelendiğinde büyük iz bırakan inkılâp hareketlerinde ve dünyaya tebliğ edilmeye çalışılan dinlerde, savaşçı arketipini temsil eden bireylerin verdikleri mücadelelerle amaçlarına ulaşmaya çalıştıkları gerçeği unutulmamalıdır. Örneğin, İslâm dininin peygamberi Hz. Muhammed, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk gibi önderler savaşçı arketipinin temsilcileridir.

Saldırğanlık savaşçı arketipinin temel özellikleri arasında yer alır. Ancak bu özellik sayesinde yaşam canlanıp yeni bir boyut kazanmakta ve gerçekleştirilecek yenilikler için gerekli güdülenme sağlanabilmektedir (Moore & Douglas, 1995, s. 86). Bu noktada önemli olan, saldırğanlık söz konusu

olduğunda Savaşçı arketipinin temsilcisi olan erkeğin bu isteğinin uygun düşüp düşmediğidir. Savaşçının bunu anlamasının yolu, düşüncelerindeki netlikten ve kavrayış gücünden geçer. Savaşçı, her zaman uyanık ve dikkatli olmakla yükümlüdür. Ancak bu şekilde iyi bir strateji ve taktik ustası olur. Düşmana karşı güçlerini ve becerilerini akıllıca kullanan Savaşçı, romantik gayelerle sınırlarını unutmaz, düşünceşizce tehlikeye atılmaz. Müdahaleleri zamanında ve yerinde olur (Moore & Douglas, 1995, s. 86).

Savaşçı ile ilgili bütün geleneklerde Savaşçı'nın açık bir zihne ulaşmasının yolu alacağı eğitimin yanı sıra ölüm gerçeğinin farkında olmasından geçer. Yani Savaşçı, hayatın bir gün sona ereceğini ve yaşamın kırılganlığını bilir. Bu bilgi, Savaşçı'nın yaşam deneyimini artırır. Giriştiği her işi son işiymiş gibi bilmesini sağlar. Böylece Savaşçı'nın bütün eylemleri bir anlam kazanır ve tereddüt içerisinde kalmasını engeller. Ölüm bir hakikat olduğuna göre hayata tutkun bir şekilde bağlanmak, Savaşçı için anlamsızdır (Moore & Douglas, 1995, s. 88-89).

Savaşçı'nın bütün eylemleri makul seviyede gerçekleşir; gereken miktarda enerji harcar, gerektiği kadar düşünür ve asla çok konuşmaz. Öz disiplini sayesinde eylemlerinin birçoğunun bilinçdışı reflekslere dönüşmüş olan Savaşçı, (Moore & Douglas, 1995, s. 89) zihnini ve tavırlarını kontrol eder ve yine öz disiplini sayesinde cesur, sorumluluk sahibi bir birey hâline gelmiştir. Bunun yanı sıra fiziksel ve ruhsal acılara karşı direnç geliştirmiştir. Zaman zaman Savaşçı'nın sadakatinin dünyevî şeylere bağlı olduğu görülürse de aslında arka planda soylu düşüncelerin kaynağı olan Tanrı'ya bağlılığı vardır (Moore & Douglas, 1995, s. 92). Bu sebeple Savaşçı çileci bir kimliğe de bürünebilir. Soylu değerlere ulaşabilmek için birçok manevî acıya karşı kendini eğitir (Moore & Douglas, 1995, s. 92).

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Savaşçı Arketipi

Bir asker çocuğu olan ve baba mesleğini devam ettirerek subay olup orduya katılan Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı'nda üsteğmen olarak görev yapmış ve Yanya Kalesi'nde düşmana esir düşmüştür. Yazarın subay olarak orduda bulunması, fiilen harbe katılması ve cepheleri tanınması, savaşların öncelikle şuur dünyasında geçtiğini görmesini sağlar (Tural, 2017, s. 93). Bu durum, onun eserlerinde ortaya çıkan Savaşçı arketipinin kaynaklarından birisidir. Devlet gün geçtikçe zayıflayıp vatan parçaları bir bir elden çıkarken, Ömer Seyfettin gibi hissiyat sahibi bir yazarın şuuraltında fırtınaların kopması kaçınılmazdır. Yazarın ruh dünyasının şekillenmesinde önemli bir rol oynayan Mekteb-i Harbiye sıraları, hem gerçek dünyada hem yazın dünyasında aradığı ve vücuda getirmeye çalıştığı mert erkek tipinin doğduğu yerdir (Alangu, 2010, s. 71). Yazarın, savaşın hayatın bir gerçeği olduğuna ve toplumun buna her zaman hazır olması gerektiğine dair kesin bir inancı vardır:

“İnsanlık tarihini bir kere gözden geçirir isek bunun [antimilitarizmin] ne kadar hakikatten uzak ve bayat bir hayal olduğunu hemen anlarız. Buna benzeyen birçok hayaller vardır” (Seyfettin, 2016a, s. 197).

Dolayısıyla yazarın hayal dünyası savaşçının varlığı için ideal bir yer hâline gelmiştir. Böylece hikâyelerinde birçok kahramanın Savaşçı arketipinin özelliklerini taşıyarak canlanması kaçınılmaz olmuştur. Üstelik yazarın eserlerini kaleme aldığı dönemin genel havası da içinde bulunduğu ruh hâli için son derece uygundur. Arketiplerin eserde belirmesinde yazarın müdahalesinin asgari seviyede

olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, hem yazarın yetişme şartları hem de devrin yapısı birlikte düşünüldüğünde, Savaşçı arketipinin “kendini yazdırmaması”, eserde “zuhur etmesi” kaçınılmaz bir hâl almaktadır. Bu bilgiler ışığında Ömer Seyfettin'in eserlerinde tespit edilen Savaşçı arketipini temsil eden kahramanlar şunlardır:

Kütük hikâyesinde Savaşçı arketipini temsil eden kahraman Arslan Bey'dir. Eserde tasvir edilenlere göre Arslan Bey'in fiziksel yapısı Savaşçı arketipinin özelliklerine uygundur. Arslan Bey koca bıyıklı, iri vücutlu, ateş bakışlı bir kumandan olarak takdim edilir (Seyfettin, 2016b, s. 39). Arslan Bey'e göre ideal asker mert, cömert, şerefli ve teslim olmak yerine ölmeyi tercih edecek özelliklere sahip olmalıdır. Bu durum arketipin yapısında görülen değer sahibi olma, dünyanın geçiciliğini bilme, acıya dayanıklı olma gibi hususlarla koşuttur. Kahramanın eserde anlatılanlara göre, sürekli fütuh hareketinin içinde yer alması da Savaşçı'nın gezginliği ile ilişkilidir. Arslan Bey, teoride de ifade edildiği üzere, Savaşçı arketipinin yapısına uygun olarak sürekli planlı hareket eder ve çok az konuşur:

“Arslan Bey, planlarını en yakın adamlarından bile saklardı. “Yerin kulağı var”, derdi. Ağzından çıkacak bir sır mutlaka işitilecekti” (Seyfettin, 2016b, s. 42).

Arslan Bey'in kuşattıkları kaleye askerlerinin hemen saldırı fikrini onaylamayıp ideal hava koşullarının oluşmasını beklemesi, Savaşçı'nın bir taktik ve strateji ustası olmasıyla ilişkilidir. Eserde anlatılanlara göre sis çöktüğünde Arslan Bey saldırıya hazır olma emrini verir. Ancak, askerlerin beklediği gibi klasik bir saldırı planı görülmez. Askerlerinin şaşkınlığına rağmen, onlara sadece çok gürültü çıkarma emri verir:

“Kös, kalkan, boru sesleri; at kişnemelerine karışıyor; alınan emirler, verilen kumandalar yüzlerce ağız tarafından ayrı ayrı tekrarlanıyordu. Bastıkları yerleri görmeyen askerler, harp nizamında bağrışarak, duyduklarını tekrarlayarak, dirsekleriyle, kalkanlarıyla birbirlerine dokunarak duman içinde ilerliyorlardı” (Seyfettin, 2016b, s. 45).

Sis açılmaya başlayınca Arslan Bey, kaleye yaklaşır ve düşmana teslim oldukları takdirde canlarını bağışlayacağını bildirir. Bu durum, Savaşçı'nın hem enerjisini boş yere kullanmaması hem de gerektiği kadar hareket etmesi özelliğinin tezahürüdür. Arslan Bey, bir Savaşçı olarak akılcıca hareket edip siyaha boyadığı çok büyük bir kütüğü düşmana top diye gösterip kaledekileri kandırır. Strateji ve taktik ustası olan Savaşçı Arslan Bey'e düşman teslim olduktan sonra yapılanların mertlik olmadığı suçlaması yöneltince şu cevabı verir:

“Henüz bir kere patlamayan bir toptan korkarak hemen teslim oluvermek mi mertliktir?”

Kale kumandanı, gözlerini yerden kaldırıp cevap veremedi. Asilzadeler, şövalyeler birbirlerinin yüzlerine bakmaya cesaret edemediler; ani bir ölüm darbesiyle vurulmuş gibi yerde donup kaldılar” (Seyfettin, 2016b, s. 49).

Böylece kahraman, bu son ifadesiyle arketipin yapısına uygun olacak şekilde, dünyaya çok bağlanılmaması gerektiğini bildiğini de bir kere daha göstermiş olur.

Ferman hikâyesinde Savaşçı arketipinin temsilcisi Tosun Bey'dir. Yakışıklı, yiğit, şahin bakışlı, levendane yürüyüşlü olarak tasvir edilen Tosun Bey'in ayrı ayrı yerlerinde otuz yarası vardır. “O, bütün ordu içinde rakipsiz bir cesare, kahramanlık ve çabukluk enmuzeci...” (Seyfettin, 2016b, s.52) olarak

görülür. Kahramanın bu özellikleri, Savaşçı arketipinin fiziksel özelliklerine koşuttur. Ayrıca savaşlarda sürekli yaralanmasına rağmen mücadelesine kaldığı yerden devam etmesi de Savaşçı'nın çileci özelliğiyle ilişkilidir. Kuş gibi uçan, yıldırım gibi seğirten, arslan gibi atılan ve kaplan gibi parçalayan Tosun Bey'in yaptıklarının dillere destan oluşu, halkın onun hakkında efsaneler anlatışı da Savaşçı'nın kurtarıcı Mesih figürü özelliğini taşıdığını gösterir. Savaşçı'nın içindeki vahşiliği yenerek topluma hizmet etmesi ve bilgelik göstermesi özelliği, Tosun Bey'in savaş olmadığı zamanlardaki yaşantısında belirir:

“...sulh zamanında gayet çalebice hikmetlerle dolu gazeller, kasideler yazardı. Kılıç kabzasının nasırlattığı elinde, kalem yabancı durmuyordu” (Seyfettin, 2016b, s. 53).

Bu durum, kahramanın topluma yol gösterebilecek bir yetkinliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Savaşçı, bir görev adamıdır. Eserde anlatılanlara göre padişahın otağının kurulması gerekirken fırtına sebebiyle yollarını kaybeden adamların bunu yapamaması Tosun Bey'i fena hâlde hiddetlendirir ve sadrazamı bu durum karşısında suçlar. Pervasızca konuşması her ne kadar Savaşçı arketipinin yapısına uygun değilmiş gibi görünse de aslında görevi kutsal bilmesiyle cesaretinin birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir tepkiden başka bir şey değildir. Ancak, itirazı sadrazamın kulağına gidince kendisine, Niş'e ulaştırılması için bir ferman verilir. Bu fermanla onun ölüm emri yazmaktadır. Yola çıktıktan bir müddet sonra verdiği molada arketipsel atmosferi yansıtacak şekilde gördüğü bir rüyada fermanın önce eriyip kan olması, ardından alevler hâlinde bütün vücudunu sarması, onu fermanı açıp açmamak konusunda büyük bir ikilemde bıraksa da ruh hâli onu fermanı açmaya iter. Ölüm haberini öğrenince kendi kendini sorgulayan Tosun Bey, bir iç çatışma içerisine girer. Ancak, yukarıda da değinildiği üzere, kahramanın kendi oklarıyla vurulmasının iç savaşı temsil etmesi gibi burada da kendi taşıdığı mektupla vurulması, ölüme gitmesi iç savaşı temsil eder. Ölüme giden yol, Savaşçı için ruhsal enerjinin yenilenmesi ile neticelendiği için, erginlenmiş bir Savaşçı olan Tosun Bey de hakkındaki karara itiraz etmez:

“Sonra...kendini evinde büyüten, babasının eski emektarı ihtiyar Salih Ağa gözünün önüne geldi. İstanbul'dan çıkarken veda için elini öpmeye gittiği zaman, bu ihtiyarın nasihatını iştirir gibi oldu: “Padişahın emrinden dışarı çıkma. Canını istese ver. Düşünme. Dünyada olsa bile ahrette mükâfatını görürsün” (Seyfettin, 2016b, s. 62).

Hayatın geçiciliğinin, dünyaya çok bağlanmamanın öneminin farkında olan Savaşçı Tosun Bey, yine yukarıda ifade edildiği üzere, aslında padişaha olan bağlılığının arka planında daha soylu bir bağlılık olan Tanrı'ya bağlı olduğu için, kendi eliyle ölüme gitmekten tereddüt etmez.

Vire'de Savaşçı arketipinin temsilcisi Barhan Bey'dir. Barhan Bey, Savaşçı arketipinin yapısına uygun olacak şekilde düşüncesizce hareket etmeyen, “pek çok düşünen, hiç faka basmayan akıllı cesurlardan...” (Seyfettin, 2016b, s. 67) olup sönmez bir zekâ alevine sahip bir kahramandır. Akıllı olması sayesinde genç yaşta en namlı kumandanlar arasına girmesi, Savaşçı'nın kavrayış gücünün ve strateji ustası olmasıyla koşuttur. Ayrıca yıllarca süren savaş hayatı, Savaşçı'nın gezginliğinin göstergesidir. Kumandanlığını yaptığı kale kuşatıldığında, gelen düşmanın kendi kuvvetlerinden fazla olması karşısında son derece itidalli hareket eden Barhan Bey, “Allah Kerim... Acele yok.

Düşüneceğiz” (Seyfettin, 2016b, s. 69) diyerek Savaşçı'nın enerjisini gerektiği yerde gerektiği kadar kullanması özelliğine uygun hareket eder. Mantık kuralları içerisinde hareket ederek, romantik tavır sergilememesi, düşmana düşünmeden saldırmaması, olgun Savaşçı'nın tipik özelliklerindedir. Düşmana kaleyi vire ile teslim edip kuşatmadan kurtularak tekrar harp alanına gelmeyi planlayan Barhan Bey, elinde çok fazla cephane ve gıda varmış izlenimi vererek düşmanı içi dolu kaleyi alarak büyük bir zafer kazandıracığına inandırmayı başarır. Askerleriyle kaleden çıktıktan sonra düşmanın bir anlık boşluğundan faydalanarak dışarıda kalan cephaneyi ele geçiren Barhan Bey, düşmana kalenin içinde hiçbir şey olmadığını, onları aldattığını söyler ve kuşatma altına aldığı kaleyi vire ile geri alır. Bu durum, Savaşçı'nın üstün strateji yeteneğinin tezahürüdür. Üstelik Barhan Bey, bütün bu işleri yaparken bir anlık olsun tereddüt göstermemiştir ki bu durum da Savaşçı arketipinin kararlılık özelliğiyle koşuttur. Düşman askeri başta kaleyi teslim etmek istemese de susuzluk tehlikesi karşısında çaresiz kaldıkları için teslim olduklarında Barhan Bey onlara şöyle seslenir:

“Korkmayınız, ne sarnıç, ne de kuyu zehirlidir, dedi. Ben sizi aldatmak için yalnız içine biraz siyah boya attım. Siz tatmaya korktunuz. İnsan ölümden bu kadar korkarsa çok yanılır” (Seyfettin, 2016b, s. 79).

Bu da Savaşçı'nın ölüm gerçeğinin farkında olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Forsa'da Savaşçı arketipinin temsilcisi Kara Memiş isimli bir Türk kaptanıdır. Yirmi yaşında başladığı denizcilik hayatında birçok savaşa katılmış olan Kara Memiş, kutuplara kadar gitmeyi başarmış bir Türk denizcisi olarak anlatılır. Savaşçı'nın gezginliğiyle koşut olan bu durum, otuz yaşında dinç, kuvvetli, padişahın bile takdir ettiği bir savaş hayatı sürerken esir düşmesiyle birlikte değişir. Bu andan itibaren çileli bir hayat yaşamaya başlayan Kara Memiş'in çektiği sıkıntılar, Savaşçı'nın özünde var olan çileli hayatın ve acılara dayanması özelliğinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlar:

“Yirmi sene onların kadırgalarında kürek çekti. Yirmi sene, iki zincirle iki ayağından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi senenin yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşli onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi sene içinde birkaç defa halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Fakat onun çelikten daha sert adaleli bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız abdest alamadığı için üzüldü. Daima güneşin doğduğu tarafı sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vaktini gizli gizli eda ederdi” (Seyfettin, 2016b, s. 107).

Kahraman böyle çileli bir hayatla ömrünü sürerken fiziksel anlamda da zayıflamamıştır ki bu durum Savaşçı'nın güçlü olmasıyla özdeşdir. Ayrıca, esirken gizlice ibadet etmesi, Savaşçı'nın arka planda Tanrı'ya olan derin bağlılığını göstermesi açısından önemlidir. Bir gün esaretini geçirdiği yere gelen Türk donanması tarafından kurtarıldığında, ihtiyarlığına rağmen savaşa katılmayı istemesi, arketipin mücadeleci yönünün bitip tükenmez bir şekilde sağladığı enerjiyi temsil etmektedir.

Nadan hikâyesinde Savaşçı arketipinin temsilcisi Köse Vezir'dir. Eserde anlatılanlara göre Köse Vezir, kendi dünyasına çekilip sakin bir hayat sürmek isterken, padişah memleketin hâlini düşünerek içinde bulunduğu çıkmazdan memleketi sadece Köse Vezir'in kurtaracağına kanaat getirip kendisine vekil tayin etmek ister. Ancak Köse Vezir bu görevi istemeyince zindana attırır. Padişah, emrine karşı çıktığı için Köse Vezir'i idam ettirmek istese de onun özelliklerini düşününce bu isteğinden vazgeçer. Köse Vezir, Savaşçı arketipinin yapısına uygun olacak şekilde cesur ve ölüm karşısında korkusu

olmayan bir kahramandır. Padişahın emrine karşı çıktığı için alacağı ceza ve çekeceği çile, onun umurunda bile olmaz. Çünkü Savaşçı çileli bir hayatı peşinen kabullenmiştir. Paraya, ikbale ve makama bağlı olmayıp "...haktan başka hiçbir kuvvete baş eğmeyen..." (Seyfeddin, 2016, s. 65) Köse Vezir'in bu tutumu, dünyevi bağlılıktan ziyade daha soylu bir bağlılık olan Tanrı'ya bağlılık ile ilişkilidir. Onun akil, arif, dünyayı bilen ve her şeyden çok devletini düşünen bir kahraman olması, Savaşçı'nın bilgelik vasfını; "...ihtişâmdan uzak duran, dünyanın geçiciliğini ve ölümün kesinliğini bilen..." (Seyfeddin, 2016, s. 65) yönü de Savaşçı'nın ölüm gerçeğinin farkında olup her an dünyayla ilişkisinin kesilebileceğine dair bilgisini gösterir.

Kaç Yerinden hikâyesinde Savaşçı arketipini Ferhat Ali Bey temsil eder. Gayet zengin bir ailenin çocuğu olan ve Almanya'da öğrenciliğine devam ettiği sırada Birinci Dünya Savaşı ilan edilince savaşmak için orduya katılan kahraman, başta Çanakkale olmak üzere, Kafkas cephesinde, Bağdat'ta, Suriye'de Makedonya'da savaşmıştır. Savaşçı'nın gezgin yönüne işaret eden bu durum, kahramanın kırk dokuz yerinden yara aldığına dair geçen ifadelerle birlikte düşünüldüğünde, ölümün gerçek olduğunun ve hayatın geçiciliğinin bilincinde bir kahraman portresi ortaya çıkar ki bu durum Savaşçı arketipinin temel özellikleri arasındadır. Zengin bir ailenin çocuğu olmasına rağmen çileli bir hayata adım atan kahraman, bu durumdan hiç şikâyet etmeyerek Savaşçı'nın hayatında bulunan çilenin olağanlığını da göstermiş olur. Ayrıca Savaşçı'nın mücadelesi kendi için değil toplum için olduğundan, bu durumu kahraman gösteriş yapmak için kullanmaz. Eserde bu durum şöyle ifade edilir:

"...Sen yeni kahramanları, medeni, yani millî kahramanları katiyen anlayamazsın. Onlar gürültülü tebcile (yüceltme), pohpoha, âlâyîşe (gösterişe) tenezzül etmezler, hatta böyle reklamlardan öğrenirler. Kahramanlıklarının kendilerine değil, millete, orduya ait olduğunu söylerler. Mesela işte bu Ferhat Ali Bey, katiyen fotoğrafını çıkartmaz. Kafkas cephesinde bir gece istikşâfında (araştırmasında) baskına uğrattığı kazakların kılıç yaralarıyla benim hastaneme gelmişti. "Harp Mecmuası"na göndermek için fotoğrafını çıkartmak istedim Reddetti. "Halkın, ordunun şerefini kendi nefsimi mahsus bir haslet (özellik) gibi göstermek hırsızlıktır." dedi" (Seyfettin, 2016b, s. 173).

Böylece Savaşçı'nın değerlere sahip olduğu gerçeği bir kez daha görülür. Toplumu için mücadele ederek kurtarıcı figür işlevi de taşıyan Ferhat Ali Bey, cesareti, acıya dayanıklılığı ve gösterişten uzak yaşamıyla tipik bir Savaşçı'dır.

Pembe İncili Kaftan hikâyesinde Savaşçı arketipinin temsilcisi Muhsin Çelebi'dir. Muhsin Çelebi, Savaşçı arketipinin bilgelik özelliğini yansıtabilecek şekilde vaktini okumakla geçiren, cesur, doğrudan ayrılmayan ve birçok defa savaşa katılmış bir kahramandır (Seyfettin, 2016, s. 94). Yine Savaşçı arketipinin temel özelliklerinden olan topluma faydalı olma ve kurtarıcı rol oynama özelliği ile ilişkili olarak, Muhsin Çelebi'nin fakirlere sahip çıkması, sofrasında onlara yer açması söz konusudur. Savaşçı, Tanrı'ya bağlı bir arketiptir. Bu özellik de eserde Muhsin Çelebi'nin şahsında şu şekilde anlatılır:

"Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletinin büyüklüğünü, kutsiliğini anlardı. Yegâne mefkûresi: "Allahtan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak"tı...İnsan arzın üzerinde Allah'ın bir halifesiydi. Allah, insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan, her mevcudun fevkinde idi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe tabasbus pek yakışırdı; ama, insana... Muhsin Çelebi,

her türlü zilleti hazmederek kabal tepelerine iki büküm tırmanan maskara harislerden, izzetinesiz kölelerden, zahifeler gibi yerlerde sürünen mülevves esirlerden nefret ederdi” (Seyfettin, 2016, s. 95-96).

Eserde elçilik görevini alınca Muhsin Çelebi'nin devletten hiçbir şekilde para almaması söz konusudur. Devlete yapılacak olan hizmetten alınacak parayı şahsi kazanç olarak görüp reddeden kahraman, Savaşçı arketipinin yapısına uygun olacak şekilde sorumluluk sahibidir ve toplumsal değer yargılarına önem vermektedir. Sadrazaman, bu işin sonunda fakir düşeceğini ifade edince şöyle cevap verir:

“Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem, varsın babanım yadigâr bıraktığı mandıram devlete feda olsun... Devletten hep alınmaz ya... Biraz da verilir!” (Seyfettin, 2016b, s. 101).

Yaptığı görev sonucu fakir düşen kahraman, çileli bir hayata adım atar. Savaşçı'nın çektiği çileyi kimseyle paylaşmamayı görev bilen kahraman olması burada da ortaya çıkar. Kişisel arzularından kurtulmuş olan kahraman, toplumu için ettiği hizmetten faydalanmayı da düşünmez.

Yalnız Efe hikâyesinde Savaşçı arketipini Ömer Seyfettin'in eserlerinde alışlagelmişin dışında olacak şekilde bir kadın kahraman temsil eder. Yukarıda da ifade edildiği üzere anaerkillikten ataerkilliğe geçişle birlikte dışı olanın öneminin azalmasına rağmen, yazarın bu eserinde Savaşçı bir kadın kahramanın varlığı dikkat çekicidir. Bu durum, yazarın bilinçdışından geniş ölçüde beslendiğinin göstergelerinden biridir. Öyle ki eserin kadın kahramanı olan Yalnız Efe, Savaşçı arketipinin hemen bütün özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Babasının öldürülmesi sonucu isyan ederek dağa çıkan kahraman, bulunduğu bölgedeki fakir ve muhtaç insanların koruyucusu olur:

“Dağda erkeğe rasgeldi mi, uzaktan, ‘Gözlerini yum!’ diye bağırmış, sonra yanına gelirmiş. Kim gözünü açarsa hemen öldürürmüş, gözünü açmayan erkeğe: ‘Size zulüm eden kim? Rüşvet alan memurunuz var mı?’ diye sorarmış. Onun korkusundan, kazada kimse kötülük yapmamış. Zenginlere, kadınlarla haber gönderir, ‘Filan fakire yardım ediniz. Filan öksüzü evlendiriniz. Filan köprüyü yapınız. Filan köye bir mektep kurunuz’, gibi emirler verirmiş. ‘Evet, bir zaman onun korkusundan kimse kimseye haksızlık edemez olmuş. Haksızlığa uğrayan, düşmanını:

‘Gidip Yalnız Efe’ye söylerim!, diye korkutmuş. On beş sene ne köyümüze, ne kazamıza yabancı, yağmacı gelmez olmuş. Öşürçüler, ağnamcılar, tahsildarlar, zaptiyeler köylerde kuzu gibi namuslu dolaşırlarmış. Rüşvet değil, ikram olunan yemişi bile kimse almaya cesaret edemezmiş” (Seyfettin, 1990, s. 127-128).

Kahramanın dağa çıkması Savaşçı'nın gezginliğiyle koşuttur. Ayrıca insanları sıkıntıdan kurtarması kurtarıcı Mesih figürü yansıttığını gösterir. Kendini topluma hizmete adanması, akılla hareket ederek silahlı mücadele vermesi ve bunun için stratejik hamleler yapması, Savaşçı'nın özellikleriyle koşuttur.

Sonuç

Edebî metinleri tahlil etme yöntemlerinden biri olan arketipsel eleştiri metodu, eserleri bilinçaltı psikolojisi bağlamında inceler. İncelenen ruhsal benlik yapılarından biri olan Savaşçı arketipi, bütün dünya milletlerinin gerek mitik gerekse modern anlatılarında karşılaşılan bir arketiptir. Toplumsal moralin yüksek tutulmasında ve insanların haksızlığa uğradığında geleceğe dair karamsarlığa kapılmasını engelleyen bu arketip, işlevi itibarıyla toplumlar için manevî direnç noktası niteliği de taşır. Millî şuur ve gururun beklentilerini icra ederek yeni nesillerin de benzer değerlerle donanmasının önünü açarak birleştirici bir rol oynayan Savaşçı arketipinin anlatılardaki varlığı, gelecekte ülkesine ve milletine hizmet etmek isteyen yeni nesillerin oluşmasında etkilidir.

Ömer Seyfettin gibi hem gerçek dünyada savaşmış hem de eserleriyle yazın dünyasında mücadele vermiş Savaşçı bir yazarın hikâyelerinde bu arketipin geniş ölçüde yer alması kaçınılmaz bir sonuçtur. Yazar, süngüsüyle başladığı mücadelesine toplumsal şartlara bağlı olarak kalemiyle devam etmiş; kalemini de yeri geldiğinde süngü gibi kullanarak büyük bir toplumsal mücadele içerisine girmiştir. Dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarında inkılapçı bir rol oynamayı tercih eden yazarın eserlerinde ortaya çıkan Savaşçı arketipini temsil eden kahramanlar, yazarın amaçlarını yansıtması açısından son derece önemlidirler.

Yazarın eserlerinde başta Savaşçı arketipi olmak üzere görülen genel arketipsel zenginlik, okuyucunun eserlerle daha hızlı bağ kurmasının yolunu açmaktadır. Arketipler kolektif ürünler oldukları için, eserde yer alan Savaşçı arketipi ile okuyucu arasında özdeşlik kurulması kaçınılmazdır. Bu durum Ömer Seyfettin'in geniş kitlelerce neden kabul gördüğünün cevaplarından birini verirken, aynı zamanda yazarın büyüklüğüne de işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alangu, T. (2010). *Ömer Seyfettin – ilköcü bir yazarın romanı*. İstanbul: Y.K.Y.,
- Campbell, J. (1995). *Batı mitolojisi – tanrının maskeleri*. (K. Emiroğlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. ve Moyers, B. (2015). *Mitolojinin gücü - kutsal kitaplardan Hollywood filmlerine mitoloji ve hikâyeler*. (Z. Yaman, Çev.). İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik edebiyat kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Eliade, M. (2009). *Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi – Gotama Budha'dan hristiyanlığın doğuşuna*, Cilt:2. (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Fordham, F. (2011). *Jung psikolojisinin ana batları*. (A. Yalçın, Çev.). Ankara: Say Yayınları.
- Henderson, J. L. (2009). *İnsan ve sembolleri. Modern insan ve mitler* (s. 104-157). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Jung, C.G. (1998). *Analitik psikolojinin temel ilkeleri –konferanslar-*.(K.Şipal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dört arketip*. (Z.A. Yılmaz, Çev.). (2003). İstanbul: Metis Yayınları.
- Analitik psikoloji*. (E. Gürol, Çev.). (2006). İstanbul: Payel Yayınları.
- İnsan ve sembolleri*. (A. N. Babaoğlu, Çev.). (2009). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Maskülen: Erilliğin farklı yüzleri*. (D. G. Erdinç, Çev.). (2015). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Moore, R. ve Douglas G. (1995). *Olgun erkeklik arketipleri yeniden keşfediliyor – kral, savaşçı, büyüücü, âşık*. (F. Zengin, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sarıççek, M. (2013). *Modern kahramanın mitolojik yolculuğu*. Kayseri: Tezmer.

- Seyfeddin, Ö. (2016). *Ömer Seyfeddin – seçme hikâyeler – 1*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Seyfettin, Ö. (1990). *Yalnız Efe*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ömer Seyfettin – bütün nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler)*. Yay.
Haz.: Nazım Hikmet Polat. (2016a). Ankara: T.D.K. Yay..
- Seçme hikâyeler-1*. (2016b). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Pearson, C. S. (2003). *İçimizdeki kahraman*. (S. Ayanbaşı, Çev.). İstanbul: Akasha Yayınları.
- Tural, S. K. (2017). *Atsız Armağanı I*. Yay. Haz.: Erol Güngör, Mustafa Kafalı, Osman F. Sertkaya.
Tarihi roman ve Atsız'ın tarihi romanları üzerine düşünceler (s. 83-112). Ankara: Altınordu Yay.,
- Wellek, R. ve Warren, A. (2013). *Edebiyat biliminin temelleri*. (Ö.F. Huyugüzel, Çev.). Ankara: KTBY.